

živjelo i prije osmanske vlasti, bilo da se jedan manji dio naseljavao na ovim prostorima već sredinom 16. stoljeća.

Svakako da je prevoditeljici Fazileti Hafizović bilo najteže prevoditi nazive naselja, pa je zbog toga topografiju mjesta za najveći broj mjesta izradio Ive Mažuran. Nismo sigurni da je topografija u potpunosti adekvatna za sva naselja, čega je svjestan i sam Mažuran⁸. On se pri tome oslanjao najvećim dijelom na djelo Csankija Dezsóa, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, sv. 2 (Budapest, 1894).

Nazivi većine mjesta su zadržani onako kako su zatečeni.

Popis Požeškog sandžaka 1579. godine je zadnji takav popis na ovom području, koji je sve do Velikog oslobođilačkog rata 1683. – 1699. bio temeljno polazište glede poreznih obveza raje. On je nezaobilazan izvor za gospodarsku, demografsku i topografsku povijest. Nedvojbeno su najrelevantniji kvantitativni pokazatelji o visini raznih poreza i ostalih davanja raje, o popisu stanovnika. Iz njih je moguće zaključiti kako su izgledale društvene strukture, koliki su bili prihodi na pojedinim čiftlucima, dinamici razvoja obrta i trgovine, zanimanjima kojima se bavilo stanovništvo, granama poljoprivredne proizvodnje, poljoprivrednim kulturama koje su sijane...

Popis svjedoči i o tragovima mađarskih utjecaja na ovom prostoru, a što se može ponajprije zaključiti u nazivima nekih naselja i ponekim već ustaljenim prezimenima odnosno osobnim imenima.

Recenzenti ove knjige su Nenad Moačanin i Ive Mažuran, urednik Stjepan Sršan. Posebno težak zadatak je imala lektorica Vlasta Rišner nalazeći se u procjepu između standarda suvremenog hrvatskog jezika i prevedenog teksta.

Ivan Medved

* * *

BORIS NIKŠIĆ, *Osmansko Carstvo 17. stoljeća očima bivšeg zarobljenika* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2001), 181 str.

S krajem 15. stoljeća i početkom stogodišnjeg razdoblja osmanlijskih napada na hrvatske zemlje, u hrvatskoj literaturi javlja se žanr *protuturskih govora*. Bilo da su izgovarani pred papama kao što je bilo s govorom modruškog biskupa Šimuna Kožičića Benje, bilo da su u obliku pamfleta kružili Europom, imali su istu nakanu: izmoliti milost Europe i nagnati je da oružjem i novcem pomogne zemljama koje su bile prisiljene prozvati se *predziđem kršćanstva*. Realna osmanlijska prijetnja svakodnevnoj egzistenciji učinila je da neizostavni dio svakog "govora" bude prikazivanje Osmanlija kao bezbožničkog mača koji želi zgromiti kršćansku civilizaciju. Shvaćanje Osmanlija kao najvećeg zla i prijetnje

⁸ Kao primjer toj dvojbi navodimo Mažuranovo objašnjenje naziva mjesta Dolnji Brštan, koji se po njemu vjerojatno odnosi na današnje selo Bartolovci (selo nedaleko od Slav. Broda).

Nenad Moačanin pak pretpostavlja u svom radu: "OSMANSKO-TURSKA ARHIVSKA GRAĐA ZA POVIJESNOG RAZVITKA GRADA I OKOLICE" objavljenom u Zborniku radova sa znanstvenog skupa o Slavonskom Brodu u povodu 750. obljetnice prvog pisanog spomena imena Brod, Slavonski Brod, 2000. (str. 133.-144.) da se toponim Dolnji Brštan odnosi na današnje mjesto Sibinj. Nije nam također jasno zbog čega nije razjašnjena dilema toponima zaseoka (Bravci) popisanog sa selom Kupanica (danas područje Velike i Male Kopanice) na 108. str. Popisa, jer se nedvojbeno radi o današnjem selu Beravci. Više je ovakvih sličnih primjera.

kršćanskoj Europi potpirivali su, osim papa, habsburški katolički vladari te je taj obrazac uklopljen i u najveći dio onovremene europske produkcije o Osmanlijama. Međutim, nasuprot većini može se naći i pojedinaca koji su Osmansko Carstvo pokušali sagledati što je moguće objektivnije. Oni se pak, poput Dubrovčanina Ludovika Crijevića Tuberon, dive skromnosti Osmanlija u svakodnevnom životu, njihovoj odanosti vladaru i pokornosti prema Bogu, pravednosti i dobroj organizaciji države – vrlinama koje se u vrlo rijetkim slučajevima mogu prepoznati u onovremenoj kršćanskoj Europi.

Nikola Iljanović svojim se latinskim djelcem *Relatio status Ottomanicae domus, quae officialium constitutionem serviendique conditionem concernit*, kojeg je analiza tema ove knjige, svrstao negdje između te dvije grupe ili, bolje rečano, i u jednu i u drugu. Među klasične protuturske govore svrstavaju ga završne od 29 stranica njegova teksta stavljene pod naslov *Exhortatio contra Turcas* ili u prijevodu Borisa Nikšića *Bodrenje protiv Turaka*, gdje se autor po poznatom obrascu zalaže za pokretanje sveopćeg rata kršćana protiv Osmanlija. Današnjem čitatelju zanimljiviji će biti prvi dio djela u kojem Iljanović opisuje ustroj Osmanskog Carstva, njegovu središnju upravu, vojsku i zakone. Budući da je Iljanović kao osmanski zarobljenik dopao u onih 20% sužnjeva koji su po šerijatskom zakonu pripadali sultanu, te je godine provodio u zarobljeništvu na dvoru i utoliko je njegov opis zanimljiviji i značajniji. Osobno je svjedočanstvo autora to što ovaj spis izdvaja iz niza ranonovjekovnih "povijesti" Osmanskog Carstva. No i siromašnost opisa i jezika, tako netipični za pisce koji baštine humanističku naobrazbu, također ističu Iljanovićev rad od većine sličnih. Stoga je za razumijevanje samog djela, ali i vremena u kojem je ono nastalo, nem-

jerljiva zasluga Borisa Nikšića. On je, "iskopavši" Iljanovićev tekst sa zabačenih polica Austrijske nacionalne knjižnice u Beču, djelu vratio život. Vrsnim prijevodom ublažio je prvotnu krutost riječi izvornika, a s nekoliko popratnih studija kontekstualizirao Iljanovićevo djelo. Nikšić je, na nadasve jasan način, djelo stavio u relaciju prema vremenu u kojem je nastalo te prema literaturi kojoj pretendira pripadati. Zahvaljujući Nikšićevom radu knjiga *Osmansko Carstvo 17. stoljeća očima bivšeg zarobljenika* pripada u red onih čija je kvaliteta obrnuto proporcionalna broju stranica teksta. A ovo je, barem za hrvatsku historiografiju, vrlo tanka knjiga!

Damir Matanović

* * *

FRANJO EMANUEL HOŠKO, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*. *Analecta Croatica christiana*, sv. 34 (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2001), 495 str.

Knjiga *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj* Franje Emanuela Hoška tematski se nastavlja na njegovu knjigu *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća* koja je 2000. godine također objavljena u ediciji *Analecta Croatica christiana*. Nova knjiga fra Emanuela Hoška pruža autorovo viđenje uloge franjevaca u pastoralnom i društvenom životu kontinentalne Hrvatske od njihovog dolaska u srednjem vijeku sve do osnivanja Provincije sv. Ćirila i Metoda početkom 20. stoljeća. Knjiga se sastoji od 2 poglavlja kojima prethodi uvod, a završava zaključnim razmatranjem.

Dugačko povijesno razdoblje od 13. stoljeća, kada franjevci dolaze u Hrvatsku, sve do početka 20. stoljeća,